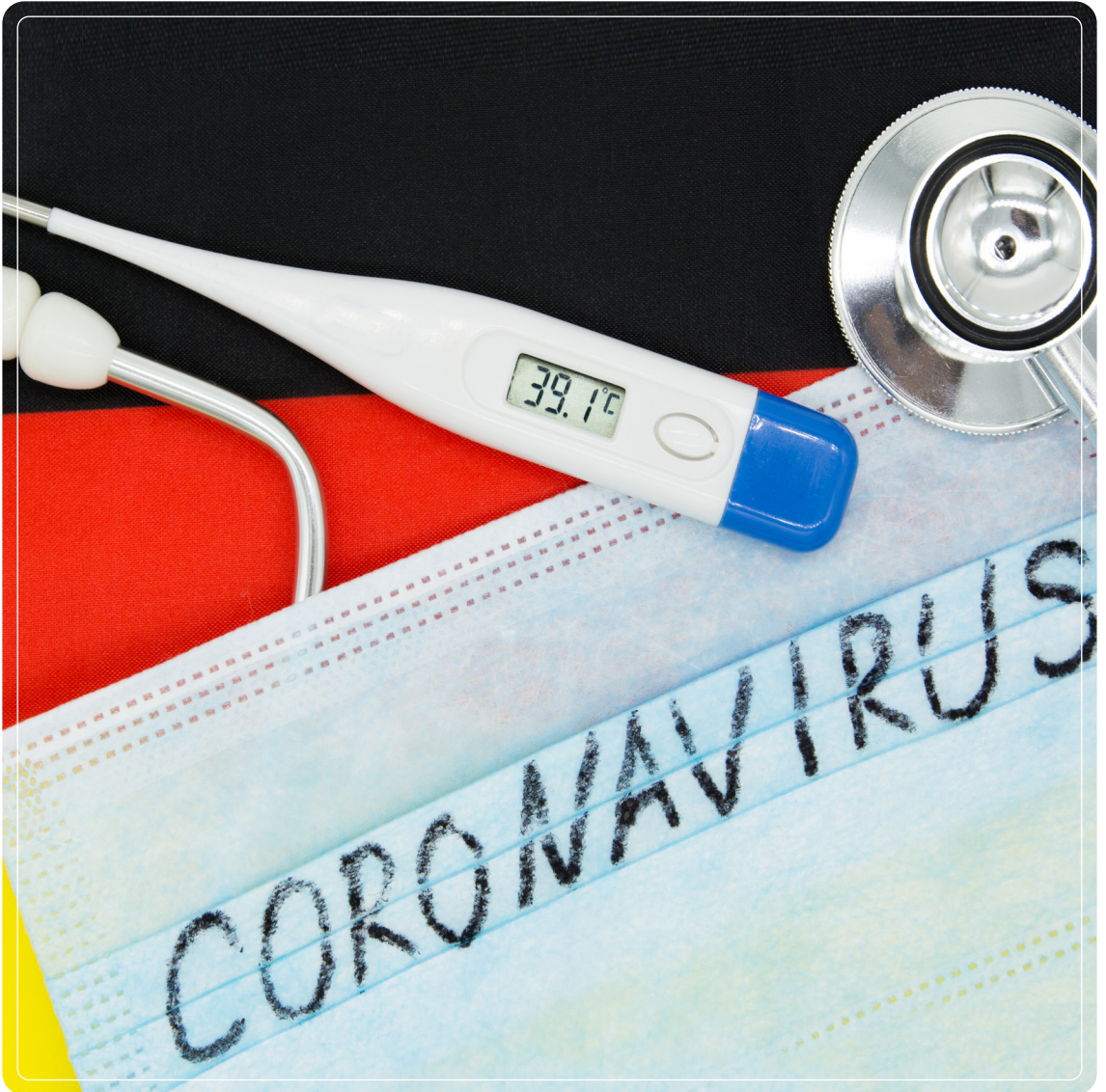

ALMANYA'NIN KORONAVİRÜS SALGINI SÜRECİNDE YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİ

SAFA MAZI

SETA | ANALİZ

TEMMUZ 2020 · SAYI 328

ALMANYA'NIN KORONAVİRÜS SALGINI SÜRECİNDE YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİ

SAFA MAZI

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-7040-71-6

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Brussels BELGIUM

Tel: +3226520486

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MEZENFORMASYON, DEZENFORMASYON VE YALAN HABER	8
ALMANYA'YA KARŞI KORONAVİRÜS BAĞLAMINDA YÜRÜTÜLEN DEZENFORMASYON KAMPANYASI	9
ALMANYA'NIN BİLGİ KİRLİLİĞİ VE DEZENFORMASYONA KARŞI ALDIĞI YASAL ÖNLEMLER	11
ALMANYA'NIN DEZENFORMASYON KAMPANYALARINA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ MÜCADELE	12
ALMAN MEDYA KURULUŞLARININ TÜRKİYE ALEYHİNDE YÜRÜTTÜĞÜ DEZENFORMASYON FAALİYETLERİ	14
SONUÇ	17

YAZAR HAKKINDA

Safa Mazı

2015'te Almanya'da Sosyoloji (ana dal) ve Felsefe (yan dal) bölümlerinden mezun olan Safa Mazı yüksek lisans eğitimini Siyaset Sosyolojisi alanında tamamlamıştır. Bielefeld Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora tez çalışmalarını sürdürmekte olan Mazı'nın araştırma alanları arasında Avrupa siyaseti, Almanya-AB ilişkileri ve Alman siyaseti gibi konular yer almaktadır.

ÖZET

Bu analizde Almanya'nın koronavirüs salgını sürecinde dezenformasyon kampanyalarıyla mücadelesi ve Alman medya kuruluşlarının aynı konuda Türkiye'ye karşı yürüttüğü dezenformasyon kampanyası incelenmektedir.

Koronavirüs (Covid-19) salgınıyla birlikte dijital ortamlarda birçok yalan haber dolaşıma girmiştir. Almanya'da ortaya çıkan yalan haberlerin büyük bir kısmının kaynağı aşırı sağ çevreler olurken yurt dışı bağlantılı yalan haberlerin büyük bir çoğunluğunun Rusya kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu dezenformasyon kampanyaları sebebiyle Almanya'da birçok protesto gösterileri yapılmış ve hükümet de bundan dolayı koronavirüsle mücadelesinde zor duruma düşmüştür. Diğer taraftan tuhaf bir şekilde Almanya kendisine karşı yürütülen dezenformasyon kampanyalarından muztarip olmasına rağmen yine Alman medya kuruluşları Türkiye aleyhinde dezenformasyon kampanyaları yürütmüştür. Bu analizde Almanya'nın koronavirüs salgını sürecinde dezenformasyon kampanyalarıyla mücadelesi ve Alman medya kuruluşlarının aynı konuda Türkiye'ye karşı yürüttüğü dezenformasyon kampanyası incelenmektedir.

GİRİŞ

Koronavirüs salgını tüm dünyayı büyük çapta etkilemiştir. Koronavirüs salgınıyla mücadele eden bütün ülkeler olağanüstü bir süreçten geçmektedir. Küreselleşmenin sonuçlarından biri de ülkeler ve kıtalar arası mal ve insan hareketliliğinin tarihte örneği görülmemiş derecede artmış olmasıdır. Bu özellik koronavirüsün yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hayatın gittikçe dijitalleştiği bir zamanda bilgi ve haberler de çok hızlı yayılmakta ve bu durum haberlerin doğruluğunun kontrol edilmeden yayılmasına da sebep olmaktadır. Böylelikle içinden geçtiğimiz koronavirüs krizi sürecinde insanlar birçok maksatlı ya da maksatsız yanlış bilgiyle karşılaşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus Şubat ortasında Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı bir konuşmada “Yalan haberler virüsten daha hızlı ve daha kolay yayılmaktadır ve aynı derecede tehlikelidir” açıklamasında bulunmuştur. Bu bağlam-

da DSÖ salgınla ilgili yayılan “bilgi kirliliği” için “infodemi” kavramını kullanmaktadır.

Bilgi kirliliği bazı ülkeler ve kuruluşlar tarafından sistematik bir şekilde kendi çıkarları için sıkça kullanılmaktadır. Koronavirüsün yanı sıra infodemi ile mücadele eden ülkelerden biri de Almanya'dır. Bununla birlikte Almanya'nın medya kuruluşları da Türkiye'ye karşı bilgi kirliliği üretmektedir. Bu analiz Almanya'nın koronavirüs salgını sürecinde dezenformasyon kampanyalarıyla mücadelesini ve Alman medya kuruluşlarının Türkiye'ye karşı yürüttüğü dezenformasyon kampanyasını ele almaktadır. Bu kapsamda Almanya'da dolaşımda bulunan yalan haberler hem içerik hem de yayılma yöntemi açısından araştırılmaktadır. Ayrıca dolaşımda bulunan yalan haberlerin yurt dışı bağlantıları ve iç siyasette kullanım biçimleri incelenmektedir. Devamında Almanya'nın kendisine karşı yürütülen dezenformasyon kampanyasına yönelik aldığı yasal ve istihbari önlemler ele alınmaktadır. Ardından çeşitli Alman medya kuruluşlarının Türkiye aleyhinde yürüttüğü dezenformasyon kampanyası mercek altına alınmakta ve Türkiye için sonuçları irdelenmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MEZENFORMASYON, DEZENFORMASYON VE YALAN HABER

Bir yalan üzerine kurulu ve herhangi bir gerçekliği yansıtmayan bilgilere dayalı haber “yalan haber” (*fake news*) olarak tanımlanmaktadır. Salgına dair yalan haberler genellikle sosyal medya üzerinden yayılmaktadır. Yalan haberler literatürde iki kategoriye ayrılmaktadır. Birinci kategori olan “mezenformasyon” (*misinformation*) yanlış veya eksik bilgiye dayanan haberleri tanımlamaktadır. Bu kategoriye giren yalan haberleri ortadan kaldır-

mak için haberleri doğrulamak yeterlidir. İkincisi ise “dezenformasyon” (*disinformation*) kategorisidir. Dezenformasyon ise haberlerin kasıtlı olarak çarpıtılarak yayılması ve propaganda olarak kullanılmasıdır. Bu tür yalan haberle mücadele ise mezenformasyona kıyasla daha güç olmaktadır. Mezenformasyon kategorisine giren bir yalan haber eğer birçok insan tarafından kabul görürse ve toplumda etki oluştursa dezenformasyon olarak tanımlanabilir. Yani parodi niyetiyle yayımlanan haberler bile kitlesel kabul gördüğünde dezenformasyon kategorisine girmektedir.¹

Dezenformasyon çağımıza ait bir sorun olmayıp tarihte farklı devletler ve gruplar tarafından sıkça kullanılmıştır. Milattan önce Roma İmparatorluğu'nda başlayıp Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından günümüze ulaşan süreçte “yumuşak güç” olarak tanımlanan bir husustur.² “Enformasyon çağı” ile dezenformasyon kampanyaları yeni bir boyuta ulaşmıştır. Artık sosyal medya aracılığıyla yalan haberler çok daha hızlı yayılmakta ve kontrolü de zorlaşmıştır.³

Bu kapsamda yalan haberler içeriğinde ve yayılma yönteminde farklılık göstermektedir. Bazı yalan haberler Facebook sayfaları veya kamuya açık diğer siteler gibi toplumun çoğunluğu tarafından ulaşılabilen kanallardan yayılmaktadır. Ancak WhatsApp gibi doğrudan mesaj uygulamaları aracılığıyla yayılan yalan haberler de vardır. Burada en büyük tehlike özel olarak paylaşılan mesajlardan ortaya çıkmaktadır. Zira bir yandan paylaşılan mesajların kamuya açık olmasından dolayı devlet kontrolü çok zordur.

Haberlerin yayılmasına karşı önlem alınıncaya ve yalan haberler düzeltilinceye kadar yalan haberler özel mesajlar aracılığıyla uzun süre dolaşımda bulunmaktadır. Diğer yandan doğrudan mesajlar insanların tanımadıkları değil kendilerine karşı güven duydukları kişiler tarafından paylaşılmaktadır. Bu şekilde paylaşılan mesajlara daha fazla güvenildiği için haberlerin düzeltilmesi de daha zor olmaktadır.

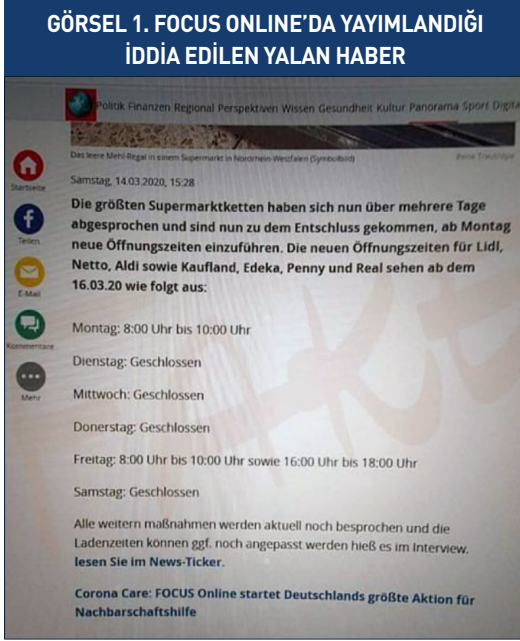
ALMANYA'YA KARŞI KORONAVİRÜS BAĞLAMINDA YÜRÜTÜLEN DEZENFORMASYON KAMPANYASI

Almanya'da dolaşımda bulunan yalan haberlerin içeriğiyle ilgili de farklılıklar görülmektedir. Bir yandan koronavirüse karşı alınması gereken önlemler hakkında yalan haberler yayılırken öte yandan da “komplo teorisi” olarak nitelendirilebilecek yalan haberler dolaşıma sokulmaktadır. Örneğin sesli mesajlarda “İbuprofen” adındaki ilacın hastalığın seyrini kötüleştireceği ve İtalya'da pek çok vakanın İbuprofen kullanan insanlarda meydana geldiği iddia edilmektedir. Öte yandan bu ilacın virüse karşı yardımcı olacağına dair yalan haberler de bulunmaktadır. Ancak DSÖ'ye göre virüs ile İbuprofen ilacı arasında olumlu ya da olumsuz bir ilişki bulunmamaktadır. Bunların yanı sıra Almanya'da tanınan gazetelerin amblemleri kullanılarak sahte makaleler de yayımlanmaktadır. Örneğin Focus Online'a ait olduğu iddia edilen bir makalede süpermarketlerin haftada sadece iki gün açık olduğu iddia edilmiştir. Ancak haber Focus editörleri ve devlet makamları tarafından yalanlanmıştır.

1. Katherine J. Igoe, “Establishing the Truth: Vaccines, Social Media, and the Spread of Misinformation”, Harvard T. H. Chan, 10 Temmuz 2019.

2. Julie Posetti ve Alice Matthews, “A Short Guide to the History of ‘Fake News’ and Disinformation”, International Center for Journalists, 23 Temmuz 2018.

3. Samuel Wolley ve Philip N. Howard, “Political Communication, Computational Propaganda, and Autonomous Agents”, International Center for Journalists, 3 Eylül 2016.

Kaynak: "Fake-Artikel zu Neuen Supermarkt-Öffnungszeiten wegen Corona im Umlauf", Focus-Online, 16 Mart 2020.

Almanya'da koronavirüsle ilgili yalan haberler sahte belgelerin paylaşılmasıyla da dolaşıma sokulmaktadır. Örneğin bir paylaşımında Robert Koch Enstitüsü'nün (RKE) amblemi kullanılmıştır. RKE ambleminin kullanıldığı bu yalan haberde bilimsel bulgulara göre virüse karşı alkol tüketiminin olumlu bir etki gösterdiği iddia edilerek halka çok miktarda alkol tüketmeleri tavsiyesinde bulunulmuştur.

Salgınla ilgili yayılan yalan haberlerin bir başka kategorisi de komplo teorileridir. Örneğin dolaşımda olan bir komplo teorisinde Avrupa'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından planlanan bir istilasından bahsedilmektedir. Bu habere göre salgın Alman halkının dikkatini dağıtmak için kullanılan bir yalandan ibarettir. Yayılan bu haberde ayrıca geceleri trenlerle taşınan askeri araçların görüntülerini içeren videolar yer almaktadır. Bu komplo teorisi NATO'nun "Defender Europe 20" adlı planlı tatbikatına dayandırılmaktadır. Defender Europe 20, ABD ordusunun NATO'ya üye 18 devletin katılımıyla

la yaptığı ve toplam 37 bin askerin katıldığı bir tatbikattır. Bu tatbikat ilk kez Ekim'de açıklanmıştır. Tatbikata katılan devletler askerlerini geri çekmelerine rağmen⁴ virüsün ABD tarafından Avrupa'nın gizli bir istilası için bir oyalama taktiği olduğu iddia edilmektedir.

Yalan haberlerin ilk olarak kim tarafından dolaşıma sokulduğunu belirlemek mümkün değildir. Ancak "alternatif medya" olarak adlandırılan bazı internet sitelerinin komplo teorilerinin yayılmasında önemli rol oynadığı dikkat çekmektedir. KenFM, Rubikon veya kla.tv internet siteleri bilimsel temeli olmayan haberler yayan sayfalara birkaç örnek teşkil etmektedir.⁵ Bunun dışında siyasi bir partinin de yalan haberler yaydığı görülmektedir. Salgın hakkında yalan haberler özellikle aşırı sağ parti "Almanya için Alternatif" (AfD) tarafından dolaşıma sokulmaktadır. Örneğin AfD milletvekili ve Baviera AfD Başkan Yardımcısı Hansjörg Müller, Facebook sayfasında yayımladığı videolarda bilimsel bulgular ve istatistikler hakkında şüphelerini ifade edip salgına karşı önlemlerin aslında sivil hakların ortadan kaldırılması için alındığını öne sürmektedir.⁶ Bir başka AfD milletvekili Corinna Miazga da YouTube kanalında komplo teorileri yaymaktadır. Kanalında yayımlanan bir videoda Almanya'da polis devriyelerinin varlığından söz eden Miazga sokağa çıkmanın sadece geçiş belgesiyle mümkün olduğunu iddia etmektedir.⁷

4. "DEFENDER-Europe 20 mit Reduziertem Truppenumfang", Bundeswehr, 13 Mart 2020, <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/streitkraefebasis/aktuelles/defender-europe-20-mit-reduziertem-truppenumfang-222744>, (Erişim tarihi: 28 Mayıs 2020).

5. Johannes Reichert, "AfD Verbreitet Fake News zu Corona", BR24, 4 Nisan 2020.

6. Hansjörg Müller, "Verschiedene Interpretationen der Corona-Statistiken", Facebook, 30 Mart 2020, <https://www.facebook.com/watch/?v=2941898965845421>, (Erişim tarihi: 26 Nisan 2020).

7. Corinna Miazga, "Klartext: Corinna Miazga Äußert Sich zur Corona-Krise", YouTube, 31 Mart 2020, https://www.youtube.com/watch?v=a_VsvpbZYbY, (Erişim tarihi: 26 Nisan 2020).

Avrupa ve Almanya'daki yurt dışı kökenli dezenformasyonların büyük bir çoğunluğunun kaynağı Rusya'dır. RT Deutsch ve Sputnik gibi Almanca yayın yapan Rus medya kuruluşlarının kasıtlı olarak yanlış haberler yayımladıkları görülmektedir. Örneğin RT Deutsch'a bağlı "Der Fehlende Part" isimli YouTube kanalında koronavirüsün bir pandemi olmadığı ve sayıların abartıldığı iddia edilmektedir.⁸ Ayrıca hijyen önlemlerinin virüsün bulaşmasını önleyici hiçbir etkisinin olmadığı haberleri de yayımlanmaktadır.⁹ Rus medya kuruluşlarının koronavirüs hakkında yayımladığı haberlerin birbiriyle çeliştiği de görülmektedir. Örneğin bu medya kuruluşları bir yandan virüsü küçümsercesine bu olayın abartıldığını söylerken aynı medya kuruluşunun başka bir haberinde virüsün laboratuvarlarda üretildiği ve NATO tarafından bir biyolojik silah olarak kullanıldığı iddia edilmektedir.¹⁰

Yalan haberlerin dezenformasyon amacıyla yayımlanması Rusya'nın geçmişte de kullandığı bir stratejidir. Örneğin mülteci krizinde de bu yöntemi kullanıp Almanya'da mülteci karşıtı söylemleri körüklemiştir. Rusya'nın aynı dezenformasyon stratejisini koronavirüs krizinde de kullandığı görülmektedir. Bu dezenformasyon stratejisinin temel amacının ülke genelinde belirsizlik yaratılarak halkı huzursuz etme yönünde olduğu söylenebilir.

Rusya, Almanya'da dezenformasyon stratejisini yürütmek için aşırı sağ AfD ile siyasi bağlantılarını da kullanmaktadır. Birçok AfD politikacısının Rusya ile yakın bir ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Rusya, AfD'deki bağlan-

maları üzerinden Alman siyasi arenasında kendi medya kuruluşları aracılığıyla yayımladığı yalan haberlerin savunuculuğunu AfD'li siyasetçilere yaptırmaktadır.

ALMANYA'NIN BİLGİ KİRLİLİĞİ VE DEZENFORMASYONA KARŞI ALDIĞI YASAL ÖNLEMLER

Almanya'da yalan haberler ve dezenformasyona karşı ilk yasal önlemler dijital ortamda yayılan haberleri daha sıkı kontrol etmeyi amaçlayan İletişim Ağı İcra Kanunu'nun (NetzDG) 2017'de yürürlüğe girmesiyle alınmıştır.¹¹ Bu yasayla devlet, merkezi yurt dışında bulunan sosyal medya kuruluşlarının Alman yasalarına tabi tutulmasını da hedeflemektedir. Kamuoyunda "Facebook Yasası" olarak da adlandırılan yasa dijital ortamda işlenen nefret suçları, yalan haberler ve diğer suç teşkil eden içeriklerle daha etkin bir şekilde mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Sosyal medya yasası şahsa yönelik hakaret, iftira ve karalama propagandası, halkı suça teşvik etme, halkı kışkırtma, şiddet içerikli görsel ve işitsel yayınların paylaşımı gibi suçların yanı sıra ölüm tehdidi, cinsel taciz, sağlığa ve kişisel özgürlüğe yönelik tehdit içeren paylaşımları da kapsamaktadır.

Dijital ortamda işlenen suçlar Alman Ceza Kanunu'na (Strafgesetzbuch, StGB) göre değerlendirilmektedir. Buna göre dijital ortamda şahsa yönelik hakaretlerin cezası en fazla iki yıl hapistir (StGB 185 §). Başkaları tarafından işlenen bir suçun sosyal medyada onaylanması veya desteklenmesi "kamu düzenini sarsma" şeklinde değerlendirilerek üç yıla kadar hapisle cezalandı-

8. Der Fehlende Part, "Corona: "Die Epidemie, Die Nie da War" – Dr. med. Claus Köhnlein [DFP 69]", YouTube, 20 Mart 2020, https://www.youtube.com/watch?v=TzTr_RjtgUk, (Erişim tarihi: 26 Nisan 2020).

9. "EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narratives and Disinformation around the Covid-19/Coronavirus Pandemic (Updated 2 – 22 April)", EU vs Disinfo, 24 Nisan 2020, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-2-22-april>, (Erişim tarihi: 26 Nisan 2020).

10. Matthias von Hein, "Desinformation und Propaganda in Corona-Zeiten", Deutsche Welle, 31 Mart 2020.

11. "Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in Sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz-NetzDG)", Bundesamt für Justiz, 1 Eylül 2017, <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020).

rılmaktadır (StGB 140 §). Ülke güvenliğini tehdit eden propaganda, eylem ve girişim hazırlıkları ise adı geçen ceza kanununa (StGB 89a, 91 §) göre üç yıla varan hapisle cezalandırılmaktadır. Terör örgütlerinin propagandası ve desteklenmesine ilişkin (StGB 129, 129a, 129b §) paylaşım yapan kişinin “terör örgütü mensubu” olarak tespit edilmesi halinde bu şahıs on yıla varan hapis cezasına çarptırılmaktadır.

NetzDG Yasası bunun dışında sosyal medya kuruluşlarına da bir dizi sorumluluk yüklemektedir. Bu yasa uyarınca sosyal medya kuruluşları kullanıcılara kolay ve sürekli erişilebilir ihbar yöntemleri sunmalı ve gelen ihbarların süratle kanuni çerçevede değerlendirilmesini sağlamalıdır. Bu çerçevede açıkça ceza teşkil eden içeriklerin ihbar edildikten en geç yirmi dört saat sonra silinmesi veya engellenmesi sağlanmalıdır. Ceza teşkil eden içeriklerin tamamının ihbar edildikten en geç yedi gün sonra Adalet Bakanlığı tarafından tanınmış bağımsız bir “düzenleme kurulu”na iletilmesi ve oradan gelen karara uyulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra yasa şikayetçilerin tüm aşamalarda bilgilendirilmesini ve alınan tüm kararların gerekçelendirilmesini öngörmektedir. Ayrıca yabancı sosyal medya kuruluşlarının yurt içinde bir temsilcilik açma zorunluluğu da bulunmaktadır.

Sosyal medya kurumları bunun dışında rapor tutmakla da yükümlüdür (NetzDG 2 §). Buna göre kurumlar altı ayda bir yapılan ihbarları rapor etmek durumundadır. Raporlarda gelen ihbarların toplam rakamı ihbarlara ilişkin karar alma süreçlerinde uygulanan prosedür ve bu konudan sorumlu personelin açık bir şekilde tanımlanması ve erişime açık bir şekilde internette paylaşılması gerekmektedir.

Sosyal medya kuruluşları tarafından gerekli düzenlemelerin yapılmaması veya bu düzenlemelerin tatmin edici bir şekilde uygulanmaması halinde gerekli düzenlemeleri yerine getirmekle

sorumlu şahsa 5 milyon avro, sosyal medya kuruluşuna ise 50 milyon avro para cezası verilmektedir (NetzDG 4 §).

Alınan yasal önlemlere rağmen koronavirüs salgını sürecinde Aşağı Saksonya İçişleri Bakanı Boris Pistorius (SPD) internette yayılan yalan haberlere karşı daha sert önlemler alınması çağrısında bulunmuş ve yalan haberlerin Almanya için tehlikeli olduğunu, panik ve yağmaya neden olabileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle cezaların sıkılaştırılması ve caydırıcılığının artırılmasını savunan Pistorius federal hükümetin yalan haberlerin yayılmasıyla etkin bir şekilde mücadele edebilmesi için Enfeksiyondan Korunma Yasası’nda veya Ceza Kanunu’nda bu yönde uyarlamalarda bulunulmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.¹² Ancak Adalet Bakanı Christine Lambrecht (SPD) Pistorius’un ifadesinden sonra yaptığı bir açıklamada yalan haberlerle mücadelede en iyi yolun doğru haberlerin yayılması olduğunu söylemiş ve cezaların ağırlaştırılması yönündeki öneriyi reddetmiştir. Bununla birlikte yalan haber yapan kişiler savcılar tarafından soruşturulmakta ve birçok eyalette internette işlenen suçları takip eden soruşturma grupları kurulmuştur.¹³

ALMANYA’NIN DEZENFORMASYON KAMPANYALARINA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ MÜCADELE

Almanya’da uzun süre yalan haberlerle mücadeleden sorumlu belirli bir kurum olmamıştır. Başbakan Angela Merkel (CDU) 2019’da yalan haber ve dezenformasyonla mücadele konusunda Federal İstihbarat Teşkilatının (BND) önemli

12. Jan Schäfer, “Coronavirus: Digitalunternehmen Bekämpfen Fake News”, eRecht24, 20 Mart 2020.

13. Simon Hurtz ve Klaus Ott, “Es Gibt Längst Regeln gegen die Infodemie”, Süddeutsche Zeitung, 18 Mart 2020.

bir rol oynadığını vurgulamıştır. Merkel bu konuşmasında yalan haberlerin ve dezenformasyonun hibrit savaş metotları olduğunu söylemiş ve BND'nin bu alanda Almanya'yı koruması için en önemli kurum olduğunu vurgulamıştır.¹⁴

Almanya'nın iç istihbaratından sorumlu Anayasa Koruma Teşkilatı (Verfassungsschutz) Rusya'nın devlet kanalı olan RT Deutsch'u takibe almıştır. İçişleri Bakanlığı gerekçe olarak ise RT Deutsch tarafından yayılan haberlerin kamusal güvenliği tehdit ettiğini göstermiştir. İçişleri Bakanlığı sözcüsü "Kasıtlı yanlış bilgilendirme kamu güvenliği ve düzenini tehdit etmektedir" sözlerini kullanmıştır.¹⁵

Koronavirüs bağlamında yürütülen dezenformasyon kampanyasına karşı Federal Sağlık Bakanlığı (BMG), RKE ve hükümet partisi CDU'nun da özel faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Devlet ve siyasi kurumların yanı sıra büyük şirketler de yalan haberlerin internette yayılmasıyla mücadele etmek için birlikte çalışmaktadır. Facebook, YouTube, Google, Reddit, Twitter, LinkedIn ve Microsoft koronavirüsle ilgili yalan haberlerle mücadele etmek için birlikte çalıştıklarını açıklamışlardır. Siteler yalan haberlerle mücadele etmek için güvenilir kaynaklardan gelen bilgileri ön plana çıkarmaktadır. Bunun için söz konusu şirketler sağlık yetkilileriyle de iş birliği yapmaktadır. Bununla birlikte sosyal medyada dolaşımda bulunan sözde ilaç ve yalan içerikli paylaşımlar operatörler tarafından kaldırılmaktadır.¹⁶ Örneğin Facebook Alman Basın Ajansı'yla (DPA) yanlış mesajların yayılmasını önlemek için beraber çalışmaktadır.¹⁷ WhatsApp ise

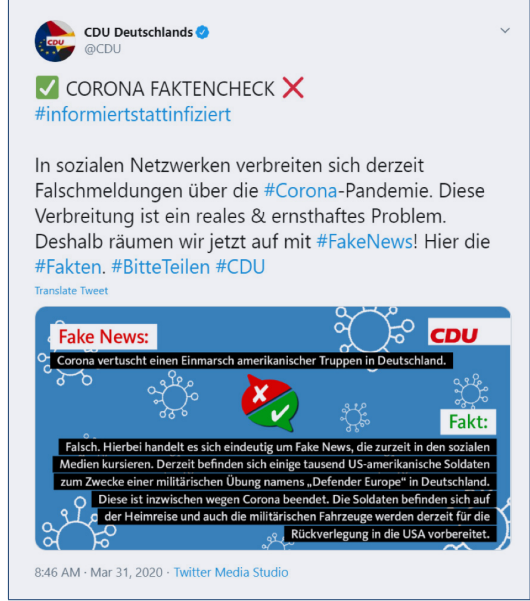
14. "Merkel Warnt vor Fake-News als Teil der Hybriden Kriegsführung", Zeit Online, 8 Şubat 2019.

15. "Deutsche Behörden Haben Russischen Sender wegen Corona-Desinformation im Blick", Der Tagesspiegel, 25 Mart 2020.

16. Schäfer, "Coronavirus: Digitalunternehmen Bekämpfen Fake News".

17. Christian Meier, "Im Kampf gegen Falschmeldungen Holt Sich Facebook Hilfe aus Berlin", Die Welt, 18 Mart 2019.

GÖRSEL 2. DOLAŞIMA SOKULAN BİR YALAN HABERLE İKTİDAR PARTİSİ CDU'NUN YÜRÜTTÜĞÜ KAMPANYA KAPSAMINDA TWITTER'DAKİ DOĞRULAMA MESAJI

kendi önlemlerini alıp mesaj paylaşma fonksiyonunu ciddi anlamda kısıtlamak suretiyle haberlerin sadece bir kişiyle paylaşılmasına izin vermektedir.¹⁸

Bunun dışında yalan haberleri ortaya çıkarmak için Twitter'da bir kampanya başlatmış olan iktidar partisi CDU dolaşımda bulunan haberleri Twitter sayfasında paylaşarak yalanlamaktadır. Hükümet yalan haberlerin yayılmasını engellemek için devlet yetkilileri ve internet platformları arasındaki iş birliğini de teşvik etmektedir. Örneğin Google'da bir arama "corona" kelimesini içeriyorsa kullanıcı Sağlık Bakanlığının resmi sayfalarına yönlendirilmektedir.

Dezenformasyon kampanyalarına karşı alınan önlemlerin yalan haberlerin halk üzerindeki etkisini azaltmadığı ve kontrol altına alınmasında zorlandığı gözlemlenebilir. Almanya'nın büyükşehirlerinde dolaşımda olan yalan ha-

18. "WhatsApp Schränkt Weiterleiten-Funktion für Deutsche Nutzer Massiv ein", Focus Online, 8 Nisan 2020.

berlere uyararak binlerce insan koronavirüsün yayılmasını önlemeye dönük tedbirlere karşı protesto gösterileri gerçekleştirmektedir. Berlin, Münih, Stuttgart, Köln, Düsseldorf ve Dortmund gibi büyükşehirlerde toplanan insanlar devletin koronavirüsü halkın özgürlüğünü kısıtlamak için kullandığını öne sürmektedir. Bu kapsamda “Maske Takma Kanunu Modern Köleliktir”, “Koronavirüs Bir Yalandır”, “Baskı Yerine Özgürlük” ve benzeri sloganlarla göstericiler yayılan yalan haberlerde ve yürütülen dezenformasyon kampanyalarında kullanılan benzer retorik ile protestolarını sürdürmektedir.¹⁹

Gösterilere katılanların çoğunluğunun aşırı sağcı olarak bilinen “İmparatorluk Vatan-daşları” (Reichsbürger) ve PEGIDA hareketine mensup olduğu görülmektedir. Protesto gösterilerinde insanların koronavirüs salgınından dolayı getirilen kanunlara uymadıkları ve polise karşı geldikleri gerekçesiyle güvenlik güçleri göstericileri dağıtmak için müdahalelerde bulunmuştur.²⁰ Aynı zamanda aşırı sağdan yükselen protestolara karşı aşırı sol kesimden de birçok şehirde gösteriler düzenlenmiştir. Polisin iki tarafı da kontrol altına almakta zorluk çektiği görülmüştür.²¹

Almanya’ya karşı yürütülen dezenformasyon kampanyasının kamu huzurunu bozduğu hatta toplum içindeki kutuplaşmayı körüklediği gözlemlenebilir. Koronavirüs salgını kapsamında yaşanan olaylar yurt dışı ve özellikle Rusya bağlantılı basın ve “alternatif medya” olarak tanımlanan, genellikle de sosyal medya platformlarında yürütülen yalan haber ve dezenformasyon kampanyalarının kamu düzenini ciddi manada tehdit ettiği görülmektedir.

19. “Tausende Demonstrieren in Deutschland gegen Corona-Maßnahmen”, *Handelsblatt*, 16 Mayıs 2020.

20. “Tausende Menschen Demonstrieren Bundesweit gegen die Corona-Politik”, *Zeit Online*, 16 Mayıs 2020.

21. “Tausende zu Corona-Protesten Erwartet”, *Tägesschau*, 16 Mayıs 2020.

ALMAN MEDYA KURULUŞLARININ TÜRKİYE ALEYHİNDE YÜRÜTTÜĞÜ DEZENFORMASYON FAALİYETLERİ

Almanya kendisine yönelik dezenformasyon kampanyalarına karşı bir mücadele verirken Alman medya kuruluşlarının ise Türkiye’ye karşı bir dezenformasyon kampanyası yürüttüğü görülmektedir. Alman medya kuruluşları mercek altına alındığında göze çarpan husus bu dezenformasyon kampanyasının iki aylık gerçekleştirildiğidir. Bir ayağında medya kuruluşları Almanca yayın yapıp Alman kamuoyunu hedeflemektedir. Bunun amacı Türkiye hakkında Alman kamuoyunda olumsuz bir imaj yaratmak ve Türkiye karşıtı lobileri güçlendirmek olarak görülebilir. Diğer ayağı ise Türkçe yayın yapan ve yalan haberlerle dezenformasyon kampanyası yürüten Alman medya kuruluşlarıdır. Bu tür yayınların ise Türk kamuoyunu hedeflediği ve amaçlarının Türk toplumunda belirsizlik ve hükümete yönelik güvensizlik yaratmak olduğu söylenebilir.

Almanya’nın önde gelen dergilerinden olan *Spiegel* dergisinin sitesinde Türkiye’nin imajına saldıran bir başka yalan haber de ceza infaz indi-

GÖRSEL 3. SPIEGEL SİTESİNİN “TECAVÜZCÜLER HAPİSTEN ÇIKARILYOR, KADIN GAZETECİLER DEĞİL” BAŞLIKLI HABERİ

SPIEGEL Politik

Vergewaltiger kommen aus dem Gefängnis frei, Journalistinnen nicht

Kaynak: Maximilian Popp, “Erdogan Bleibt Sich Treu”, *Der Spiegel*, 21 Nisan 2020.

GÖRSEL 4. FOCUS ONLINE SİTESİNDE YAYIMLANAN "RAPOR: TÜRKİYE KORONA KRİZİNE RAĞMEN DEAŞ MENSUPLARINI ALMANYA'YA GÖNDERİYOR" BAŞLIKLIL HABER

Kaynak: "Bericht: Türkei schiebt IS-Anhängerinnen nach Deutschland ab – Trotz Corona-Krise", Focus Online, 21 Mayıs 2020.

rimine yönelik yasaya ilişkindir. Af yasasının terör, cinayet, uyuşturucu, kadına şiddet ve cinsel suçlar gibi ağır suçları kapsamadığı halde yapılan haberde "Tecavüzcüler Hapisten Çıkarılıyor, Kadın Gazeteciler Değil" ("Vergewaltiger Kommen aus dem Gefängnis Frei, Journalistinnen Nicht") başlığı seçilmiştir.²² Bu başlık birçok açıdan sorun teşkil etmektedir. Haberde yer alan iddianın da Türkiye'ye karşı yürütülen dezenformasyon kampanyasının bir parçası olduğu açıktır. Bir tarafta "Tecavüzcüler hapisten çıkarılıyor" iddiasının tamamen yalan üzerine kurulmuş olduğu aşıkardır. Zira af yasasının cinsel suçları ve kadına karşı şiddeti kapsamadığı yetkililer tarafından önceden belirtilmesine rağmen haberde buna hiçbir şekilde değinilmemektedir. Başlıkta kullanılan "kadın gazeteciler" ifadesine özellikle "kadın" kelimesinin eklenmesi okuyucuda çıkan af yasasının kadınlara karşı bir karar olduğu algısını oluşturma amacını gütmektedir.

Focus dergisinin sitesinde yayımlanan bir başka haberde ise koronavirüsle alakası olmayan bir hususun salgınla ilişkilendirilip Alman kamuoyunda Türkiye karşıtı bir algı oluşturmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. 21 Mayıs 2020'de yayımlanan DEAŞ terör örgütüne mensup Al-

22. Maximilian Popp, "Erdogan Bleibt Sich Treu", *Der Spiegel*, 21 Nisan 2020.

GÖRSEL 5. DW TÜRKÇE'NİN TÜRKİYE'Yİ HEDEFLEYEN DEZENFORMASYONU

man asıllı iki kadının Türkiye tarafından tutuklanarak Almanya'ya gönderilmesi "Rapor: Türkiye Korona Krizine rağmen DEAŞ Mensuplarını Almanya'ya Gönderiyor" başlıklı haberle kamuoyuna duyurulmuştur.²³ DEAŞ mensubu yabancı terörist savaşçıların Avrupa'ya geri gönderilmesinden uzun süredir rahatsız olan Alman medyasının bu haberle koronavirüs salgınına kullanarak Türkiye'nin Almanya'yı bu hamleyle tehdit ettiği algısını yarattığı görülmektedir.

Alman medya kuruluşları Türk toplumu üzerinde etki yaratabilmek için Türkçe yayın da yapmaktadır. Türkçe yayın yapan en etkin Alman basın kuruluşlarından biri olan Deutsche Welle (DW Türkçe) Türkiye'nin koronavirüs salgınıyla mücadelesi hakkında da birçok haber yapmıştır. Finansmanı direkt Alman hükümeti tarafından üstlenilen DW Türkçe'nin²⁴ internet sayfasında yayımlanan haberlerle Türkiye'nin koronavirüsle mücadeledeki başarılarını görmezden gelerek

23. "Bericht: Türkei schiebt IS-Anhängerinnen nach Deutschland ab - Trotz Corona-Krise", Focus Online, 21 Mayıs 2020.

24. "Wer Finanziert die DW?", Deutsche Welle, 26 Şubat 2019.

Türkiye'ye yönelik adeta bir dezenformasyon kampanyası yürüttüğü görülmektedir.

26 Mart 2020'de "Bir Hafta Sonra Doktor Bulamayabiliriz" başlığı altında yayımlanan bir haberde Türkiye'nin sağlık sistemi kapasitesinin kısa süre içinde dolacağı iddia edilmektedir.²⁵ DW Türkçe Türkiye'den İngiltere'ye gönderilen koruyucu önlüklerde sorun çıktığına dair bir haber de yapmıştır.²⁶ Bu haber hem üst düzey İngiliz yetkililer hem de Türk yetkililer tarafından yalanlanmasına rağmen DW Türkçe bugüne kadar konu hakkında bir düzeltme yayımlamamıştır.²⁷ Gerek Türkiye'de gerçekleştirilen başarılı mücadelenin görmezden gerilmesi gerekse bu iki örnekte de görüldüğü gibi DW Türkçe sistematik bir dezenformasyon faaliyeti yürütmektedir.

25 Nisan 2020'de yayımlanan bir diğer yazıda ise Sağlık Bakanlığı tarafından verilen ölüm vakalarına ilişkin istatistikler sorgulanmaktadır. Ortaya atılan iddia Sağlık Bakanlığı tarafından ölüm sayısını düşük göstermek için koronavirüsten ölen insanların ölüm sebeplerinin kasıtlı olarak değiştirilmesidir. İddianın dayandığı veri ise geçmiş senelerde İstanbul'da gerçekleşen ölümler ile koronavirüs salgını sürecinde gerçekleşen ölüm sayılarının karşılaştırılmasından ortaya çıkan farka ilişkindir.²⁸

Kullanılan karşılaştırma metodunun yarattığı sorunlar ve bundan ortaya çıkan büyük hata payı bir kenara bırakıldığında bile yazının hiçbir yerinde istatistiklere ilişkin benzer farkın dünyanın birçok ülkesinde görüldüğünden bahsedilmemektedir. Hatta bu durum bazı Avrupa ülkelerinde Türkiye'den çok daha vahim olduğu yazının hiçbir bölümünde yer almamaktadır.

25. Emine Algan, "Bir Hafta Sonra Doktor Bulamayabiliriz", Deutsche Welle Türkçe, 26 Mart 2020.

26. "Türkiye'den Gelen Önlükler Standartlara Uymuyor", Deutsche Welle Türkçe, 7 Mayıs 2020.

27. Hasan Esen ve Tevfik Durul, "İngiltere Hükümeti: Türk Yetkililerin Temin Ettiği 68 Bin Tulumun Tamamı Kalite Testlerini Geçti", Anadolu Ajansı, 7 Mayıs 2020.

28. Banu Güven, "Yorum: Koronadan Ölen, ama Kaydedilmeyenler", Deutsche Welle Türkçe, 25 Nisan 2020.

Yazıda Almanya'nın da koronavirüs ölümlerinin tespitinde zorluk yaşadığı ve bundan dolayı federal hükümet ile eyalet yönetim düzeyinde yapılan istatistikler arasında ciddi uyumsuzlukların görüldüğüne ilişkin de bir tek cümle yer almamaktadır.

İstatistiki verileri merkezi bir sistem içinde değerlendiren RKE ölüm sayımında koronavirüs testi pozitif çıkanların tamamını dikkate alırken Hamburg eyaleti sadece ölüm nedeni koronavirüs olduğu ispatlanan ölüm vakalarını değerlendirmiştir. Böylelikle aynı güne ilişkin RKE'nin değerlendirmesine göre Hamburg eyaletinde koronavirüs nedeniyle 14 ölüm gerçekleşirken eyalet yönetiminin sayımında sadece 8 ölüm vakası kayda geçmiştir.²⁹ Bu önemli detayların söz konusu yazıda geçmemesi bu olayın Türkiye'ye mahsus olduğunu ima etmekte ve hükümetin bu konuda güvenilir olmadığı algısını oluşturmaktadır.

14 Mart 2020'de yayımlanan bir başka yazı halkın bir kesiminin sosyal medya üzerinden hükümetin koronavirüs salgını hakkında verdiği bilgileri sorguladığı ve yalan haberlerin yayıldığına ilişkindir. Bu durumun nedeni ise hükümetin halk nezdinde güven kaybı yaşadığına bağlanmaktadır.³⁰ Yazıda yine yalan haberlerin yayılmasının evrensel bir sorun olduğu göz ardı edilmektedir. Almanya'da yaşanan yalan haber sorunu Alman basını tarafından hükümetle ilişkilendirilmeyen bu durum Türkiye konu olduğunda tam aksi yönde bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Görüldüğü gibi DW Türkçe bir yandan hükümete güven duyulmadığını iddia etmekte diğer yandan ise verdiği eksik bilgiler ve yaptığı yalan haberler ile RT Deutsch'un Almanya'da izlediği çizginin bir benzerini Türkiye'de uygulayarak dezenformasyon kampanyası yürütmekte, halk nezdinde panik ve belirsizlik yaratmaya çalışmaktadır.

29. Marcel Görmann, "Zweifel an RKI-Todeszahlen: Gibt es in Wahrheit Viel Weniger Corona-Tote - oder Sogar Deutlich Mehr?", Merkur, 23 Nisan 2020.

30. Banu Güven, "Türkiye'nin Koronavirüs Sınava", Deutsche Welle Türkçe, 14 Mart 2020.

SONUÇ

Almanya'ya karşı gerek yurt dışı bağlantılı gerekse marjinal gruplar tarafından dezenformasyon kampanyası yürütüldüğü görülmektedir. Hükümet bu durumu hibrit savaşın bir yöntemi olarak tanımlamış ve bu konunun bilincinde olmuştur. Almanya büyük sorun teşkil eden bu durumla baş edebilmek için istihbarat kuruluşu BND'nin önemini arttıran kararlar almış ve dijital alanda yalan haberleri kontrol edebilmek için çeşitli önlemler geliştirerek yeni uygulamaları yürürlüğe sokmuştur.

Almanya'nın dezenformasyon kampanyaları karşısında yaşadığı zorluklar açıkça görülmektedir. Yapılan dezenformasyon kampanyası karşısında devletin aldığı önlemler halkta huzursuzluğun ortaya çıkmasını önleyememiştir. Birçok kişi sokaklarda yalan haberlerde yer alan sloganlarla devletin koronavirüs salgınına karşı aldığı önlemleri protesto etmiştir. Yaşanan belirsizlik ve bunun sonucunda ortaya çıkan kargaşa Almanya'nın koronavirüs salgınına kontrol altına almasında da sorun teşkil etmiştir. Almanya'da dolaşımda bulunan birçok yalan haberin Rusya bağlantılı RT Deutsch kanalı tarafından yayıldığı göze çarpmaktadır. Yurt dışından ülkenin içişlerine karışmayı hedefleyen bu yaklaşım iç istihbarat tarafından "kamu düzenini bozma" niteliğinde değerlendirilmiştir.

Dezenformasyon ve yalan haberlerin yarattığı bu zorlukların bilinmesine rağmen Alman medya kuruluşlarının Türkiye'ye karşı birçok kez dezenformasyon faaliyetlerine başvurduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'nin koronavirüs salgınına karşı yürüttüğü mücadelede de değişmemiştir. Almanya'da bulunan medya kuruluşları

yaptıkları dezenformasyon kampanyasıyla Türkiye'ye karşı olumsuz algı yaratmaya çalışmaktadır. Bu kampanyalar Alman hükümetinin Türkiye'yi riskli ülkeler grubuna alıp seyahat uyarısında bulunması kararının önünü açmıştır. Öte yandan Türkçe yapılan yayınlarla Türk toplumunda belirsizlik yaratılmaya ve devlete karşı duyulan güvenin zedelenmesine çalışılmaktadır. Toplum içinde oluşan belirsizlik Alman iç istihbarat yetkililerinin kullandığı tabirle "kamu düzenini bozma" niteliğinde değerlendirilebilir.

Almanya'da bulunan medya kuruluşları yaptıkları dezenformasyon kampanyasıyla Türkiye'ye karşı olumsuz algı yaratmaya çalışmaktadır.

Bu analiz dezenformasyon konusunu sadece Almanya özelinde ve koronavirüs salgını kapsamında ele almasına rağmen enformasyon çağı olarak tanımlanan çağımızda dezenformasyon kampanyalarının nasıl etkili bir hibrit savaş aleti olarak kullanıldıklarını ve bir ülkenin toplumsal huzurunu tehlikeye atabildiğini ortaya koymaktadır. Yalan haberlerden ortaya çıkan tehlike hem toplum hem de yetkililer tarafından ciddiye alınmalıdır. Bir yandan halkta yalan haberler hakkında farkındalık yaratılarak bir haberin sosyal medya aracılığıyla paylaşılmadan önce kesinlikle doğruluğunun teyit edilmesinin önemi anlatılmaktadır. Öbür yandan özellikle dijital ortamda dolaşan yalan haberleri kontrol etmek ve doğrulamak için gerekli mekanizmaların kurulması elzemdir.

ALMANYA'NIN KORONAVİRÜS SALGINI SÜRECİNDE YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİ

SAFA MAZI

SETA | ANALİZ

Koronavirüs (Covid-19) salgınıyla birlikte dijital ortamlarda birçok yalan haber dolaşıma girmiştir. Almanya'da ortaya çıkan yalan haberlerin büyük bir kısmının kaynağı aşırı sağ çevreler olurken yurt dışı bağlantılı yalan haberlerin büyük bir çoğunluğunun Rusya kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu dezenformasyon kampanyaları sebebiyle Almanya'da birçok protesto gösterileri yapılmış ve hükümet de bundan dolayı koronavirüsle mücadelesinde zor duruma düşmüştür. Diğer taraftan tuhaf bir şekilde Almanya kendisine karşı yürütülen dezenformasyon kampanyalarından muztarip olmasına rağmen yine Alman medya kuruluşları Türkiye aleyhinde dezenformasyon kampanyaları yürütmüştür. Bu analizde Almanya'nın koronavirüs salgını sürecinde dezenformasyon kampanyalarıyla mücadelesi ve Alman medya kuruluşlarının aynı konuda Türkiye'ye karşı yürüttüğü dezenformasyon kampanyası incelenmektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL